OLGA MAVROCORDAT STURDZA

Prof.dr. Daniel DIEACONU[42]

Abstract*: Olga Mavrocordat Sturdza was one of the ladies of Romania who supported Queen Mary in the fight for "front from home", activating in the societies that supported invalids, widows and war orphans. The most important social work of her remains, however, the “Society for the Protection of Orphans of War”, which, under the government management, has dealt with the growth and education of most of the orphans of the First World War. Owner of lands and forests, close to the royal dynasty, beginning with the establishment of the communist regime, Olga Mavrocordat Sturdza suffered in communist prisons. She managed to leave the country, ending his days in France, away from the country and the nation she had fought for.*

Keywords: *orphans of war, feminism, communist repression.*

Concentrăm atenţia acestui studiu asupra personalităţii deosebite a doamnei Olga Mavrocordat-Sturdza, descendentă a unei mari familii boiereşti din Moldova, una dintre marile colaboratoare ale reginei Maria în susţinerea „frontului de acasă” în primul război mondial, care şi-a continuat activitatea de îngrijire a orfanilor de război şi în perioada interbelică, care a suferit pentru că a înţeles să lupte pentru neam, biserică şi ţară după instaurarea regimului comunist şi care şi-a sfârşit zilele departe de ţară, în Franţa. S-a identificat cu moşia şi conacul de la Popeşti, judeţul Iaşi, dar a fost puternic legată şi de ţinutul Neamţului, unde familia Sturdza deţinea un întins domeniu forestier la Hangu şi un conac la Ceahlău.

Un imbold pentru realizarea acestui studiu a fost şi comunicarea cercetătorului Cătălin Botoşineanu de la Arhivele Naţionale Iaşi susţinută la Biblioteca Bicaz, în care a făcut ample referiri la „frontul din spatele frontului” şi la acţiunile prinţesei Olga Sturdza sub patronajul reginei Maria. Muzeul de Istorie şi Etnografie din Grinţieş, ridicat şi cu sprijinul prinţului Gheorghe Sturdza, va primi numele ilustrei doamne, mai puţin cunoscută în regiune şi, din păcate, ocolită de istoriografia actuală, la fel ca celelalte doamne ce-au sprijinit pe regina Maria în primul război mondial. Faptele sunt prezentate folosindu-ne puţinele studii realizate, de arhive, de memorialistică, cel mai important fiind din nou un articol al domnului dr. Cătălin Botoşineanu apărut în ianuarie 2019, căruia îi mulţumim. Ne gândim să extindem această temă într-un studiu mai larg.

Prinţesa Olga Mavrocordat s-a născut la data de 27 septembrie 1884, la ora 9,30, în satul Popeşti, judeţul Iaşi, fiind fiica prinţului Alexandru Mavrocordat şi a Luciei Cantacuzino-Paşcanu. Tatăl avea 42 de ani, iar mama doar 22. S-a născut în palatul aflat pe moşia primită ca zestre de mama sa, construit de familia Paladi şi

[42] Şcoala Gimnazială Grinţieş, Neamț.

cumpărat de Lascăr Cantacuzino-Paşcanu[43]. A avut o soră, Maria, şi un frate, George, mort într-un accident de călărie. La 1900 se petrece divorţul dintre părinţii ei, mama sa rămânând pe moşie, participând activ la viaţa comunităţii. Făcea, de asemenea, lungi călătorii în ţară şi străinătate, având chiar un vagon propriu. De altfel, la 9 iunie 1931, ora 21, murea pe peronul gării, sosind dintr-o lungă călătorie, se spune din Egipt[44]. Rodica Eugenia Anghel a încercat să afle informaţii despre principesa Olga din arhivele ieşene, dar ele sunt puţine. Nu s-a găsit actul de naştere, ci doar din 1900, când face o călătorie în Europa cu tatăl ei şi fraţii şi a fost trecută pe paşaport. În 1902 are loc o nouă călătorie[45]. Tatăl ei, Alexandru, era fiul prinţului George Mavrocordat şi al Mariei Schina, născut la Atena. Avea o mare avere, din care nu lipseau multe obiecte de artă şi biblioteci, precum cea de la Miroslava unde alesese să trăiască după despărţirea de Lucia Cantacuzino-Paşcanu. În 1907, în martie a murit la Paris, în locuinţa de pe strada Pierre Charon. Se spunea că lăsase o moştenire mare, circa 3 milioane, dintre care doar palatul de la Miroslava valora peste 150.000 de lei. La 22 iunie în acelaşi an, o altă dramă în familie: moare George într-un accident de călărie, rămânând ca împreună cu sora sa Maria şi mama lor să dezbată succesiunea[46].

Beneficiind de posibilităţile financiare ale familiei, şi-a dedicat tinereţea artei. A studiat pictura şi sculptura la Berlin, Dresda şi Paris, fiind elevă a sculptorului Debois şi, apoi, a celebrului Auguste Rodin[47].

Studiile şi acumulările au dat rod repede, o primă expoziţie de sculptură la Salonul de la Paris, apreciată de criticii vremii. Primul atelier l-a avut la Dieppe, în Franţa, apoi a deschis un atelier la Iaşi, în Copou, pe strada Carol, unde lucra cu dalta şi ciocanul în piatră sau marmură. O lucrare a ei, dedicată Marii Uniri, a fost dăruită oraşului Iaşi, bucurându-i pe privitori cu o compoziţie complexă, exprimând „maternitatea naţională”, dar şi orfanii de război ce-şi caută mame, o realitate ce a cunoscut-o bine. Statuia a fost dezafectată de comunişti, o copie putând fi văzută

[43] Laura Guţanu, *Olga Sturdza - principesa intelectuală în slujba comunităţii*, în „Mihai Dim. Sturdza. Omagiu la 80 de ani”, Iaşi, Ed. Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2014, p. 93. După divorţul dintre părinţii ei, va locui cu mama sa la acest conac, tatăl său alegând să trăiască pe moşia Miroslava.

[44] C. Popişteanu, D. Matei, *Sturdzeştii. Din cronica unei familii istorice*, Fundaţia Culturală „Magazin istoric”, Bucureşti, 1995, p. 242; pe doamna Lucia Cantacuzino-Paşcanu o aflăm pe o listă de susţinători ai operei de asistenţă socială pentru copiii orfani deschisă de Olga Sturdza, fiica sa, şi pe care mai apăreau principesa Moruzzi sau Maria-Alexandra Mavrocordat (Ştefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc, Antologie de texte 1838-1929,* Ed. Polirom, Iaşi, 2002, p. 203).

[45] Rodica Eugenia-Anghel, *Olga Sturdza – contribuţii privind viaţa şi activitatea,* p. 72.

[46] *Ibidem,* pp. 72-73.

[47] C. Popişteanu, *op. cit.*, p. 242.

astăzi în faţă la Facultatea de Medicină[48]. Într-un document din 1912 se arată că valoarea complexului statuar era de 2 milioane de lei, darul artistei pentru oraş[49].

Din punctul de vedere al participării principesei la viaţa comunităţii, identificăm trei direcţii de acţiune: sculptura, mişcarea feministă şi activitatea în slujba segmentelor defavorizate ale societăţii şi, în special, a orfanilor de război.

Mişcarea feministă era la început în Moldova şi o aflăm implicată pe Olga M. Sturdza la 1910 printre sprijinitoarele unui organ de presă al femeilor, un pas mărunt, dar spre înainte[50].

Înainte de război, în aprilie 1914, se alătură Adelei Xenopol şi altor doamne moldovene pentru o petiţie aderesată corpurilor legiuitoare ale României din partea Ligii Femeilor Române de la Iaşi. Cereau drept de vot pentru femei, măcar pentru „comunale”. Petiţia a fost înaintată prin deputatul de Iaşi - Ion Alexandru Brătescu-Voineşti[51].

În vara lui 1917, prin intermediul senatorului Paul Bujor, un grup de femei moldovene printre care şi Olga Sturdza, au cerut Senatului drepturi integrale pentru femei. P.S.D. sprijinea această acţiune. În 1917 s-au desfăşurat mai multe activități pentru drepturile femeilor conduse de Alexandrina Cantauzino, Ecaterina Gr. Cantacuzino, Elisa Brătianu şi Olga Sturdza[52]. Olga Sturdza va rămâne apropiată de mişcarea feministă, participând la mai multe acţiuni, deşi atenţia ei principală se aţintea asupra ocrotirii orfanilor de război[53].

La 1916, când România a intrat în război, a sprijinit primele subscripţii publice pentru „frontul de acasă”[54], iar în septembrie 1916, din iniţiativa ei şi sub patronajul reginei[55] s-a edificat primul cămin pentru orfanii de război la Iaşi. Crezul

---

[48] Laura Guţanu, *op. cit.*, p. 97. Dintre realizările artistice ale principesei amintim şi „Sărutul” şi „Sburătorul” de la Vila Sonet Mihail Codreanu sau cenotaful lui Alexandru Mavrocordat (Şt. Susai, *Miroslava. Memoria timpului. Mărturii de la începutul secolului XX*, Ed. Tipo Moldova, Iaşi, 2005, p. 163).

[49] Rodica Eugenia-Anghel, *Olga Sturdza – contribuţii privind viaţa şi activitatea,* în “Arhivele Moldovei”, I-II, 1994-1995, p. 73.

[50] Laura Guţanu, *op. cit.*, p. 110.

[51] „Viitorul româncelor”, an III, nr. 4, aprilie 1914, pp. 49-50, prezentată în antologia Ştefaniei Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc, Antologie de texte, 1838-1929,* Ed. Polirom, Iaşi, 2002, p. 164. Adela Xenopol semnează ca directoare a revistei, iar Olga Sturdza ca proprietară, la fel ca Ella Meissner şi Maria Gavrilecu.

[52] Ştefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc, Antologie de texte 1838-1929,* Ed. Polirom, Iaşi, 2002, pp. 34-36.

[53] La Congresul Uniunea Femeilor Române din 1924, Olga Sturdza are o cuvântare deosebită în care evidenţiază rolul femeii în războiul de întregire naţională şi faptul că merită drepturi integrale.

[54] A. Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în primul război mondial,* Ed. Polirom, Iaşi, 2017, pp. 92-93. La primele subscripţii după începerea războiului apar 80 de nume de donatori, printre ei şi Olga Sturdza cu suma de 1.000 de lei, la fel ca Alexandrina Balş sau soţii Grigore Sturdza.

[55] Regina Maria era impresionată de „gurile înfometate care aşteptau să fie salvate de la foamete prin efortul caritătii publice” (Regina Maria a României, *Capitole târzii din viaţa mea. Memorii redescoperite*, editor Diana Mandache, Ed. Alfa, Bucureşti, 2004, p. 126).

prinţesei Olga Sturdza devenise acesta, căci „Nu există chemare mai sfântă pentru noi şi mai mişcătoare decât glasul morţilor căzuţi pentru patrie. Acestei porunci a mormintelor dăm ascultare când ne devotăm copiilor rămaşi”[56]. Să remarcăm, cu patriotism local, că ideea ocrotirii orfanilor de război a avut-o prima dată Aurelia Pipoş la Piatra-Neamţ[57].

Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române, dată fiind iminenţa războiului, a încercat să pregătească un sistem prin care să sprijine Crucea Roşie. Şi-a început activitatea în Bucureşti, în Iaşi activând o filială puternică. După cucerirea Bucureştiului, s-a considerat că trebuie coordonată acţiunea din teritoriul liber, de la Iaşi, şi la 9 noiembrie 1916, Anastasia Gr, Philipescu îi acordă „depline puteri” doamnei Olga M. Sturdza, continuând să se activeze şi în teritoriul controlat de germani, după cum o arată un raport trimis către Iaşi. În decembrie 1916, preşedinta societăţii la nivel naţional, Anastasia Filipescu, trimite la Iaşi suma de 21.300 lei aflaţi în păstrarea BNR [58].

Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor din România era puternică în Moldova, sub conducerea Olgăi Sturdza, şi după cucerirea Bucureştiului a primit preşedinţia la nivel naţional şi va sprijini acţiunile reginei Maria împreună cu doamnele venite din Muntenia şi cu marii ierarhi pentru a ajuta pe copii, refugiaţi şi pe invalizi, deschizând mai multe centre în mănăstirile Neamţului şi în oraşele Moldovei, ca după război să le extindă la nivelul întregii ţări[59].

În februarie 1917, principesa a înfiinţat în vechiul palat boieresc de la Miroslava o şcoală pentru orfanii ai căror părinţii au murit în război. Instituţia a devenit model pentru Societatea de Ocrotire a Orfanilor din Război[60]. Despre primul orfelinat din Iaşi aflăm și din ziarul „Mişcarea[61]. Pe moşia Olgăi Sturdza de la Păiuşeşti s-au primit 131 copii, întreţinuţi de prinţesă[62].

La 5 mai 1917, secţia orfanilor de război din cadrul SONFR iese de sub autoritatea acesteia şi trece sub Societatea Ocrotirea Orfanilor de Război, condusă de la Iaşi[63], fapt ce a generat numeroase proteste de la Bucureşti. Maria Glogoveanu se adresa Olgăi Sturdza şi ministrului Cultelor şi Instrucţiunii, I.G. Duca, arătând că

---

[56] Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război. Consiliul Central Iaşi, *Dare de seamă asupra încheierii activităţii Societăţii „Ocrotirea Orfanilor din Război” prezentată Majestăţii Sale Regina Maria de către Olga Sturdza*, Iaşi, 1936, p. 60.

[57] A. Ciupală, *op. cit.,* p. 97.

[58] A se vedea DANIC, fond SOFNR, A/II, dos 282, citat în studiul Mariei Ioniță, *Din activitatea SONFR în timpul primului război mondial*, în www.Muzeulnaţionajournal.ro. Fişiere, accesat la 15 decembrie 2018, p. 291.

[59] A. Ciupală, *op. cit.,* p. 169.

[60] *Pentru neam şi ţară. Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război (1916-1924),* Oradea, f.a., p. 158.

[61] „Mişcarea”, an IX, nr. 141, 24 iunie 1917, p. 1.

[62] A. Ciupală, *op. cit.,* p. 104-105.

[63] La 5 mai 1917, la solicitarea ministrului Vintilă Brătianu se constituie Societatea Ocrotirea Orfanilor de Război, o colaborare între privat şi stat (C. Botoşineanu, *Societatea „Ocrotirea Orfanilor de Război” şi rolul prinţesei Olga Sturdza,* p. 527).

ideea a fost a SONFR şi preluată de Iaşi[64]. Regina Maria a sprijinit această organizare și a dorit să o patroneze. La întrunirea de la Iaşi din mai 1917, a rugat publicul să sprijine acţiunea doamnei Olga Sturdza, să se strângă bani pentru edificarea unui prim orfelinat la Iaşi. S-au adunat 116.476,10 lei, printre donatori aflându-se Aretia Disescu, generalul Ilescu, Olga Sturdza etc.[65] Era o iniţiativă privată, dar mai mult decât necesară, căci erau deja 40.000 de orfani de război, şi guvernul a înţeles rostul ei şi recunoştea în decembrie 1917 „Societatea ocrotirea orfanilor de război” condusă de Olga M. Sturdza, dându-i delegaţie exclusivă pentru a se îngriji de copiii năpăstuiţi[66].

Regina Maria a înţeles că trebuie ajutat frontul, şi a făcut-o cu prisosinţă, dar că mare importanţă o au şi cei năpăstuiţi din spatele frontului: refugiaţi, orfani, invalizi, bătrâni. Şi-a dat seamă că nu le poate face pe toate singură şi a cerut ajutor şi nu doar de la rege, miniştri şi generali, ci şi de la femeile din Moldova, de la doamnele ţării. A fondat un comitet pentru ajutorarea refugiaţilor şi preşedintă a fost Olga Sturdza, secondată de mitropolitul Pimen Georgescu şi efortul lor a fost unul pe măsura nevoilor, iar printre membri aflăm şi miniştri şi bancheri. Reţeaua de cantine din toată Moldova a fost edificată prin bani de la guvern, de la alte autorităţi şi subscripţii publice[67]. Regina Maria a făcut o donaţie de 50.000 de lei, iar filiala SONFR Iaşi a organizat mai multe colecte publice în centrele urbane[68].

În atenţia reginei se aflau şi invalizii de război, fondând în ianuarie 1917 „Societatea „Invalizii de război”, care avea ca preşedinte de onoare pe prinţul Carol[69]. Cel mai important centru de primire invalizi era la Piatra-Neamţ, în mănăstirile Neamţului fiind primiţi mulţi militari[70]. În localul „reuniunii femeilor române”, femeile refugiate lucrau rufărie pentru soldaţi. La trenurile militare, pentru organizare şi gospodărire era ataşată câte o doamnă, regele Ferdinand dând un ordin special în acest sens[71].

La 31 ianuarie 1918, Olga M. Sturdza se adresa Primăriei Oraşului Iaşi în calitatea ei de preşedintă a Societăţii Femeilor Române creând două locuri pentru a face „grădini de copii” în cartierul Tătăraşi pentru copiii nenorociţi ce stau în bărăci în Copou. La 12 februarie mulţumeşte pentru parcelele oferite în cartierul Ferdinand,

---

[64] Maria Ioniță, *Din activitatea SONFR în timpul primului război mondial*, în www.Muzeulnaţionajournal.ro. Fișiere, accesat la 15 decembrie 2018, p. 292.

[65] A. Ciupală, *op. cit.,* p. 98; “România”, an I, nr. 249, 24 octombrie 1917.

[66] *Pentru neam şi ţară. Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război (1916-1924),* Oradea, f.a., p. 158

[67] A. Ciupală, *op. cit.,* p. 117. Comitetul, care mărturisea că are „conţiinţa împăcată că şi-a făcut toată datoria”, avea ca preşedinte de onoare pe mitropolitul Pimen Georgescu, pe Olga Sturdza ca preşedinte executiv, Emilia Gane – secretară, Alexandra Filitti – casieră. Membri erau Maria Climescu, Maria Krupenchi, Aneta Cosmovici, Ana Racoviţă, Eliza Văleanu ş.a.

[68] A. Ciupală, *op. cit.,* p. 170.

[69] A. Ciupală, *op. cit.,* p. 102.

[70] Gh. Radu, *Mărturii documentare privind acţiunea spitalelor militare din jusdeţul Neamţ în timpul primului război mondial,* în „Revista Arhivelor”, an LXXIV, vol. LX, nr. 1, 1997, p. 117.

[71] A. Ciupală, *op. cit.,* pp. 104-105.

promoţând efort pentru educaţia micilor copiaşi[72]. În anul 1919, prinţesa Olga Sturdza a cumpărat fostul Palat Sturdza, pentru Societatea Naţională Ortodoxă a Femeilor din România. Aceasta societate se afla sub tutela Mitropoliei Moldovei şi avea ca activitate alinarea poporului, după rănile lăsate de război. Sub această tutelă se efectuau colecte pentru binefacere, acţiuni de educaţie şi cultură. Apoi, în această clădire a funcţionat Liceul Ortodox de Fete, devenind peste ani sediul actual al Şcolii „Varlaam” a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei. În anul 1920, Olga Sturdza, în calitate de preşedinte a Societăţii Ocrotirii Orfanilor de Război a cumpărat proprietatea domnitorului Ioniţă Sandu Sturdza din Copou. Aici a înfiinţat prima şcoală de îndreptare pentru copii din România („şcoală de corecţie”, pentru orfanii „vicioşi”), apoi o şcoală agricolă care, peste ani, a devenit Şcoala Tehnică Agricolă, iar apoi actualul Grup Şcolar Agricol „Vasile Adamachi”[73].

În octombrie 1918, Olga M. Sturdza şi-a depus mandatul de preşedintă a SONFR, dar între timp moare Anastasia Filipescu şi este numită preşedinte interimar până la sfârşitul lui decembrie, când, după alegeri generale, este aleasă preşedintă Alexandrina Cantacuzino[74].

În martie 1920, Olga M. Sturdza cere să i se închirieze aula Universităţii din Iaşi pentru conferinţa generalului Miculescu despre bătălia de la Mărăşti, dorind să folosească beneficiile în ajutorul orfanilor. În 1920, o „grădină de copii” primise numele „Alexandru Mavrocordat” şi avea aproape 30 de copii în grijă[75].

În 1922, Alexandra Cantacuzino, preşedinta regionalei Bucureşti acuza Societatea că nu a ajutat efectiv decât 15.000 de copii din cei 350.000, restul până la 50.000 primesc suma mizerabilă de 15 lei pe lună[76]. Alexandrina Cantacuzino acuza pe Olga M. Sturdza de proastă gestionare a fondurilor şi favoritism şi, de asemenea, vedea drept vinovat şi pe ministrul sănătăţii publice Gheorghe Mârzescu. Tot ei ar fi fost vinovaţi şi de desfiinţarea comitetelor regionale de la Chişinău şi Bucureşti ca urmare a unor nereguli. În schimb, ea evidenţia faptul că sub preşedinţia ei de la Bucureşti s-au fondat 25 de orfelinate, 12 filiale care îngrijeau 2000 de copii, a atras fonduri de 8,7 milioane de lei[77].

La sfârşitul războiului, societatea întreţinea 91 de orfelinate, unde copiiii erau crescuţi şi educaţi, şcoli primare, gimnazii, şcoli profesionale şi licee. A funcţionat până în 1935, când ultimul orfan de război a ajuns la majorat, când toate căminele şi

---

[72] Rodica Eugenia-Anghel, *Olga Sturdza – contribuţii privind viaţa şi activitatea,* p. 73.
[73] *Pentru neam şi ţară. Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război (1916-1924),* p. 171.
[74] A. Ciupală, *op. cit.,* p. 172. După război, societatea se implică în sprijinirea ridicării Mausoleului de la Mărăşeşti, prin subscripţii publice strângându-se suma de 5.500.000 lei.
[75] Rodica Eugenia-Anghel, *op. cit.,* p. 74.
[76] M. Iliev, *Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război. Comitetul Regional Chişinău 1918-1924*, în „Tyrageţia”, s.n., vol. VIII (XXIII), nr. 2, 2014, p. 184.
[77] *Discursul doamnei Alexandrina Gr. Cantacuzino la Congresul Societăţii Ocrotirii Orfanilor de Războiu la Iaşi în ziua de 25 iunie 1922*, Bucureşti, 1922, pp. 22-23, 30.

toate averile societăţii erau cedate Ministerului Sănătăţii, darea de seamă arătând o activitate intensă de 20 de ani[78].

Pentru activitatea ei a primit recunoaştere de la Crucea Roşie americană, după cum o arată o scrisoare primită de la preşedintele Societăţii de Cruce Roşie din SUA. Dar, cea mai frumoasă mulţumire era de la copiii orfani ajunşi oameni mari, precum profesorul doctor în medicină Ţurcanu[79].

Interesantă este povestea unuia dintre orfanii de război care a ajuns să fie angajatul Olgăi M. Sturdza şi care a oferit un manuscris pe care editorii volumului dedicat istoricului Mihail D. Sturdza l-au publicat, nereuşind însă să afle adresantul. Theodor Zaboloteanu era din Lungani şi a rămas orfan de tată încă de la începutul războiului pe când încă nu avea doi ani şi a crescut cu sprijinul mamei sale şi cu o mică pensie. S-a înscris la concurs pentru intrarea la Liceul Naţional din Iaşi, fiind acceptat în cursul inferior în 1929, cu bursă, cămin şi masă. Dar pentru cursul superior nu a mai primit bursă şi atunci, fiind orfan de război, a apelat la sprijinul doamnei Olga Sturdza, care l-a primit în audienţă. L-a îndemnat spre Şcoala Comercială, unde nu exista obligaţia de a urma o facultate, societatea neputând suporta astfel de costuri. Tânărul a urmat sfatul, primind din nou cazare şi masă. Spre sfârşitul perioadei, şcoala s-a transformat în liceu şi a susţinut şi bacalureatul. Legătura ei cu principesa nu s-a încheiat, căci el a fost ales dintre absolvenţii şcolii pentru postul de contabil al domeniului de la Iaşi al doamnei şi până la naţionalizare a fost angajatul acesteia[80]. Theodor Zaboloteanu a participat la asanarea bălţilor de la Cristeşti, care au transformat în teren arabil 1000 ha. Se ocupa, de asemenea, de exploatarea în regim silvic al pădurilor, lemnele scoţându-le la vânzare în mai multe localităţi[81].

Lucia Cantacuzino-Paşcanu murea la 9 iunie 1931, ora 21, pe peronul gării din Iaşi, la sosirea dintr-o lungă călătorie, se pare din Egipt. Deşi mama ei mai vânduse din proprietăţi, îi rămâneau ei şi surorii sale Maria, căsătorită în Grecia, mai multe moşii şi păduri, pe care Olga Sturdza le va administra, după cum am văzut mai sus[82].

Dimitrie, fiul ei, s-a căsătorit cu Ileana Manu, fiica generalului Manu, născută în 1915. În 1933 s-au hotărât să meargă la Hangu, să administreze moşia de 30.000 de ha. Au trecut şi printr-un incendiu, conacul arzând, aprinzându-se de la o scânteie ajunsă pe şindrila uscată a acoperişului. Dimitrie era sportiv, atletic, înalt, apropiat de

[78] *Pentru neam şi ţară. Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război (1916-1924),* Oradea, f.a., p. 158
[79] C. Popişteanu, D. Matei, *Sturdzeştii. Din cronica unei familii istorice*, p. 244.
[80] Th. Zaboloteanu, *Amintiri despre Olga M. Sturdza*, p. 220, 208.
[81] Își amintea că el era însărcinat să aibă grijă ca să primească lemne de foc școlile și oamenii săraci și că, de asemenea, trebuia să ajute pe tinerii însurăţei, în special cu lemn pentru casă.
[82] C. Popişteanu, D. Matei, *op. cit.*, p. 242.

oamenii locului[83]. Suferea de inimă însă. A murit în 1938 înecat, plutaşii găsindu-i trupul peste câteva zile[84].

Despre accidentul fiului ei Dimitrie din 1938 s-a scris în epocă. Era moartea unui tânăr, tragică, pe când încerca o barcă pneumatică pe Bistriţa. După Aurel Leon, jurnalist ieşean care a fost apropiat familiei, îşi amintea că aflase că fostul său coleg de şcoală a fost luat de toance şi zvârlit de o plută şi agăţat de o parâmă nu a mai putut ieşi de dedesubt. Secretarul său a reuşit să scape cu viaţă. După moartea lui, Olga Sturdza s-a închis mai mult în singurătatea sa[85].

Un sătean din comuna Ceahlău, pe atunci copil, își amintea că Bistrița era mare ca după puhoi și că lumea a fost foarte mirată când Dimitrie Sturdza a venit cu o barcă pneumatică legată deasupra maşinii şi că împreună cu avocatul Lăzărescu a încercat să pună barca pe apă. S-au răsturnat de trei ori acolo pe loc şi apoi odată la podul Hangului. Au mers bine până la Bicaz, dar înspre Tarcău s-au lovit în nişte stânci ale unei insuliţe din Bistriţa. Secretarul Lăzărescu a reuşit să scape, dar prinţul nu. Corpul a fost descoperit abia după vreo zece zile de o femeie de la Oanţu, care s-a urcat pe o plută legată de mal ca să spele rufe. Sicriul a fost dus la bisericuţa veche din Răpciuni, iar apoi a fost depus în cavoul familiei de la Popeşti[86]. Theodor Zaboloteanu, fost contabil al principesei şi amintea că Dimitrie şi Ileana au ales să administreze Domeniul Hangu şi că stăteau cea mi mare parte a timpului la Ceahlău. Îşi amintea durerea principesei când a fost înştiinţată despre moartea fiului ei Dimitrie. Spune el că sicriul a fost dus pe moşia Cilibiu, la biserica de acolo unde a fost îngropat[87].

Gheorghe s-a născut în 1912 la Ostende, a făcut studii la Oxford, unde cunoaşte pe Margareta Kvaal, cu care se căsătoreşte, la Oslo[88]. Împreună cu soţia sa Margareta, s-au stabilit la Popeşti în 1939. Palatul era situat într-un parc cu pomi fructiferi, tot acolo aflându-se şi biserica şi casa administratorului moşiei[89].

În februarie 1940, Olga Sturdza depune la Tribunalul Iaşi testamentul olograf al Smarandei Sturdza şi cere tribunalului un duplicat al planului autentic al Domeniului Hangu și Bălţăteşti de la 1838, realizate de Haubitz-Mavrodin[90].

---

[83] De la un sătean din Schit, comuna Ceahlău, am primit o fotografie a lui Dimitrie Sturdza, care îi fusese naş de cununie.

[84] Direcția județeană a Arhivelor Naționale Iași, Fond Personal „Ileana Sturdza”, Dos. nr. 5, ff. 1-57; ibidem, Dos. nr. 6, f.1, ibidem, Dos. nr. 7, f.1; C. Popişteanu, D. Matei, *op. cit.*, p. 245.

[85] A. Leon, *Marile familii ieşene: Sturdzeştii,* în „Monitorul”, Iaşi, an 3, nr. 12 (469), 18 ianuarie 1993, p. 5.

[86] Gr. Tărâţă, *Moartea prinţului*, în „Ţara Hangului”, an V, nr. 21, 2001, p. 4.

[87] Th. Zaboloteanu, *Amintiri despre Olga M. Sturdza*, în „Mihai Dim. Sturdza. Omagiu la 80 de ani”, p. 216

[88] C. Popişteanu, D. Matei, *op. cit.*, p. 245.

[89] Th. Zaboloteanu, *Amintiri despre Olga M. Sturdza*, p. 209. Fiul lor Dimitrie s-a născut la Popeşti. În Iași mai deținea moșii la Cilibiu, Podu Iloaiei, Păuşeşti, vii la Cotnari ș.a.

[90] Rodica Eugenia-Anghel, *op. cit.*, p. 74.

Mihail Sturdza petrecea destul de mult timp la Dieppe, în Franţa, venind la Popeşti pentru vânătoare, fiind iscusit în această îndeletnicire[91]. Mihail Dimitrie Sturdza a murit în Franţa și, în 1941, în urma morţii lui devine moştenitoarea întregii averi a acestuia. Sunt menţionate numeroase rarităţi de bibliotecă[92].

A continuat să fie maica răniţilor şi a orfanilor din Moldova şi în cel de-al doilea război mondial. A fost chemată de generalul Antonescu să conducă din nou ocrotirea orfanilor de război, aşa cum o făcuse începând cu 1916, dar a refuzat, considerând că vârsta nu o mai ajută să fie la înălţimea misiei, dar a oferit din averea ei pentru cei năpăstuiţi care îi cereau ajutorul, fie ei de la Popeşti, Bălţăteşti sau de la Hangu[93].

Margareta, nora sa, a uzat de relaţiile pe care le avea în străinătate şi a atras ajutoare pentru Moldova în timpul războiului, fiind sprijinită îndeaproape în acest demers de un căpitan suedez numit Kimberg, întâmpinând însă numeroase probleme, chiar şi din partea celor pe care îi ajuta[94].

Instaurarea comunismului a reprezentat începutul durerii pentru familia Sturdza. Reforma agrară din anul 1945 le-a lăsat doar casa de la Popeşti[95]. După trei ani le-a fost confiscată întreaga proprietate. S-a mutat împreună cu văduva fiului său şi cu nepoţii în casa din Bucureşti. Le-a fost confiscată şi proprietatea din capitală, fiind mutaţi din nou, într-o căsuţă cu două camere. De aici, principesa Olga a fost ridicată şi arestată în anul 1953, împreună cu nora sa, Ileana Manu-Sturdza şi nepotul Mihai Dimitrie, sub învinuirea că au vândut material lemnos de pe fosta proprietate de la Hangu. Al doilea fiu, Gheorghe, a fugit în zona de ocupaţie americană din Austria, la Linz. Soţia acestuia, Margareta, de origine norvegiană, a reuşit să plece cu un avion al Crucii Roşii suedeze[96].

Cele două femei rămase în ţară au fost încarcerate la penitenciarele Mislea şi Jilava. Nouă luni de cruntă detenţie în penitenciarele de femei şi apoi muncă forţată au îndurat Olga Mavrocordat-Sturdza şi Ileana Manu-Sturdza din pricina actelor de binefacere şi a originii lor nobile. În anul 1957, prin intervenţia ambasadorului grec Argyropoulos, căsătorit cu sora sa Maria, li s-a permis eliberarea şi plecarea din ţară. El a insistat, în cadrul negocierilor în probleme financiare dintre guvernul grec și cel român, să se obțină aprobarea părții române ca Olga Sturdza să plece în Franța[97].

Olga Sturdza a ajuns din nou în Franţa, acolo unde studiase în tinereţe. A locuit la proprietatea Sainte Marguerite de lângă Dieppe cu băiatul ei Gheorghe şi nora sa Margareta. Principesa Olga Sturdza a murit la 10 iulie 1971, la vârsta de 87 ani, la proprietatea Sainte Marguerite, din apropierea localității Varengeville-sur-Mer,

---

[91] C. Popișteanu, D. Matei, *op. cit.*, p. 243.
[92] Rodica Eugenia-Anghel, *op. cit.*, p. 74.
[93] Laura Guţanu, *Olga Sturdza - principesa intelectuală în slujba comunităţii,* 107.
[94] Th. Zaboloteanu, *Amintiri despre Olga M. Sturdza*, p. 21.
[95] Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, Fond Personal „Ilean Sturdza”, Dos. nr. 13, f.1.
[96] C. Popișteanu, *op. cit.*, p. 254.
[97] *Ibidem*, p. 244.

de lângă Dieppe, în Franța cu băiatul ei Gheorghe Sturdza și nora sa Margareta Sturdza (născută Kvaal)[98].

Interesantă ni se pare aserţiunea lui Cătălin Botoşinianu „Textul de faţă a asumat şi o miză civică în măsura în care oficialităţile şcolare şi comunale se vor arăta receptive. Drept recunoaştere a meritelor uriaşe şi pentru păstrarea amintirii prinţesei Sturdza, astăzi, la sărbătoarea Centenarului, se impune ca la Miroslava, judeţul Iaşi, Liceul tehnologic-agricol din localitate să poarte numele prinţesei”[99].

Surprinde faptul că marile doamne precum Ana Conta-Kernbach, Olga Sturdza, Anastasia Filipescu sau Alexandrina Cantacuzino, care au sprijinit-o pe regina Maria în marile ei fapte de binefacere din timpul războiului şi din anii de imediat după, nu şi-au primit obolul de recunoştinţă pe care-l merită. Faptele lor trebuie ştiute, ele au fost generalii de pe „frontul de acasă”…

[98] Şt. Susai, *Miroslava. Memoria timpului. Mărturii de la începutul secolului XX*, Ed. „Tipo Moldova”, Iaşi, 2005, p. 274.

[99] C. Botoşineanu, *Societatea „Ocrotirea Orfanilor de Război” şi rolul prinţesei Olga Sturdza*, în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii Alexandru Ioan Cuza Iaşi”, s.n., Istorie, tom LXIV/208, n.s., p. 538.